

компьютерной игры. В игре жанра «шутер» они отвечают за реализацию структурной характеристики «перспектива», что обусловило деление всех персонажей на антагонистов и протагонистов. При создании квазиантропонимов-прозвищ авторы основывают их на характерных особенностях персонажей: визуальных составляющих, характере, предыстории и т.д. Квазиантропонимы-фамилии были перенесены в игру из дискурса реального мира для реализации общей нарративной составляющей. Они демонстрируют переплетение вымысла и реальности, связь дискурса реального мира и дискурса игры. Перспективой дальнейшего исследования мы видим анализ связи квазиантропонимов с онимами иных классов в дискурсе компьютерной игры.

Литература

1. Захарова, Д.В. Семантические особенности квазиантропонимов в текстах англоязычных фэнтезийных видеоигр / Д.В. Захарова, Л.М. Бондарева // Вестник Северного (Арктического) федерального университета. Серия: Гуманитарные и социальные науки. – 2024. – Т. 24, № 1. – С. 47–55.
2. Компьютерные миры ZX Spectrum. – Санкт-Петербург: Питер, 1995. – Т.2. – С. 7–8.
3. Кутлалиев, Т.Х. Жанровая типология компьютерных игр: проблема систематизации художественных средств: Автореф. дисс. канд культурологии: 24.08.2014 / Лиманская Л. Б.; М., 2014. – 25 с.
4. Подольская, Н.В. Словарь русской ономастической терминологии / Отв. ред. А.В.Суперанская. – М., 1978. – С. 161.
5. Югай, И.И. Компьютерная игра как жанр художественного творчества на рубеже XX–XXI веков: автореферат дис. ... кандидата искусствоведения / Шехтер Т.Е. – Санкт-Петербург, 2008. – 26 с.
6. McNaughton M., Schaeffer J., Szafron D., Parker D., Redford J. Code Generation for AI Scripting in Computer Role-Playing Games. American Association for Artificial Intelligence. Halifax, Canada, – 2004, – pp. 1–5.

К.С. Мізерыя

Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.С. Пушкіна

e-mail: svfbg@tut.by

Навуковы кіраўнік: С.Ф. Бут-Гусаім, кандыдат філалагічных навук, дацэнт

УДК 808.26 – 541.2

АНАМАСТЫКОН ДЗІЦЯЧАЙ ПРОЗЫ КЛАЎДЗІІ КАЛІНЫ І НІЛА ГІЛЕВІЧА

Ключевые слова: *оним, поэтоним, антропоним, антропонимическая коннотация, личное имя, прозвище, топоним.*

В статье рассматриваются представленные в детской литературе белорусских авторов антропонимы, являющиеся носителями ценной информации о материальной и духовной культуре белорусов XX века. Изучены

коннотации архаичности, разговорности, социальности, эмоциональности, оценочности личных имён собственных. Выделены тематические группы прозвищ персонажей, выявивших систему ассоциаций, существующую в языковом сознании членов белорусской лингвокультуры. Изучены идеологическая и культурно-историческая функции топонимов, агионимов, геортонимов и др. разрядов «фоновых» онимов прозы для детей и юношества.

K.S. Miseria

Brest State University named after A.S. Pushkin

ANOMASTICON OF CHILDREN'S PROSE KLAVDIA KALINA AND NIL GILEVICH

Key words: *onym, poetonym, anthroponym, anthroponymic connotation, personal name, nickname, toponym.*

The article examines the anthroponyms presented in the children's literature of Belarusian authors, which are carriers of valuable information about the material and spiritual culture of Belarusians of the twentieth century. The connotations of archaism, colloquialism, sociality, emotionality, and evaluativeness of personal proper names are studied. Thematic groups of character nicknames have been identified, revealing the system of associations existing in the linguistic consciousness of members of the Belarusian linguistic culture. The ideological and cultural-historical functions of toponyms, hagionyms, georhonyms, etc. are studied. categories of "background" onyms of prose for children and youth.

Яркія старонкі шчаслівага дзіцячага свету адкрывае чытач аповесці берасцейскай пісьменніцы Клаўдзіі Каліны “Бабуля Насця, дзед Адам, Петрык і каза Рагуля”. Светлыя гісторыі дзяцінства любімай жонкі раска-звае чытачу Ніл Гілевіч у аповесці “Разумная дзевачка”. Творы, арыента-ваныя на дзіцячае ўпрыманне, патрабуюць спецыфічных форм, сродкаў і прыёмаў, дзякуючы якім дасягаюцца ўдалыя суадносіны прама выражанага сэнсу і падтэксту. Адным з такіх сродкаў з’яўляецца анамастычная лексіка – важны кампанент паэтыкі мастацкага твора. Ствараючы вобразы малень-кіх герояў, малюючы карціны навакольнай прыроды і вясковага жыцця, пабачаныя дзіцячымі вачыма, К. Каліна і Н. Гілевіч умела выкарысто-ўваюць семантыка-прагматычныя ўласцівасці онімаў.

Мэта прадстаўленай працы – вызначэнне структуры анамастычнай прасторы аповесцей К. Каліны і Н. Гілевіча; выяўленне нацыянальна-культурнай спецыфікі імён уласных, якія з’яўляюцца адным з моўных сродкаў стварэння мастацкіх вобразаў у дзіцячай літаратуры.

Для дасягнення пастаўленай мэты неабходна вырашыць наступныя задачы: выявіць склад анамастычных адзінак, разгледзець анамастыкон твораў К. Каліны і Н. Гілевіча у культурна-гістарычным і семантыка-прагматычным аспектах; выявіць спецыфіку функцыянавання ўласных імёнаў у літаратуры для дзяцей і юнацтва.

Актуальнасць прадстаўленай працы вызначаецца павышанай увагай лінгвістаў да вывучэння онімаў у аспекце сувязі мовы і культуры, у тым ліку этнічных традыцый іменаслову. Онімы з’яўляюцца кампанентамі лексіка-граматычнай сістэмы мовы, але ўтвараюць у ёй аўтаномную падсістэму, захоўваюць гісторыка-лінгвістычную, сацыяльную і культуралагічную інфармацыю. Вывучэнне анамастыкону з мэтай выяўлення як лінгвістычнай, так і экстралінгвістычнай інфармацыі сведчыць пра надзённасць даследавання.

Навуковая навізна работы ў тым, што ўпершыню зроблена комплекснае лінгвапрагматычнае і онамапэтычнае апісанне анамастычнай прасторы дзіцячай прозы Клаўдзіі Каліны і Ніла Гілевіча. У навуковы ўжытак уведзены новы фактычны матэрыял, праведзены комплексны аналіз паэтанімікону твораў, анамастычны свет якіх да гэтага часу не вывучаўся.

У антрапаніміконе твораў беларускіх аўтараў адлюстраваны традыцыі народнага іменаслову. Так, прадстаўнікі старэйшага пакалення носяць імёны, што ў савецкія часы паступова архаізаваліся: *Фацей, Клеманціна, Малання, Лук’ян, Адам, Прося, Феня, Фруза, Грыпіна, Юстына*. У маўленні персанажаў прозы К. Каліны і Н. Гілевіча шырока ўжываюцца формы суб’ектыўнай ацэнкі антрапонімаў – рэпрэзентанты канатацый эмацыйнасці, экспрэсіўнасці, ацэначнасці. У аповесцях выкарыстаны эмацыйныя формы імён маленькіх герояў. Такія вырыянты онімаў выражаюць ласку і пяшчоту да дзяцей і падлеткаў: “*Петрык цярэбіць бабулю за рукаў, зазірае ў вочы*” [2, с. 3]; “*Санік шчэрыць белыя як снег за запэцканым сажаю твары зубы*” [2, с. 170]; “*Чаго ты, Ніначка? Што здарылася?*” – *спытаў ласкава тата*” [1, с. 39]; “*Ну, Аленка, ты ўжо даўно руку трымаеш, хадзі раскажы ты, а мы паслухаем*” [1, с. 13]; “*Ліначка, я хачу быць з табой, Ліначка, родненькая, я хачу быць разам*” [1, с. 30]; “*Стары ведаў, што Толік будзе на пашы аж да шарай гадзіны*” [1, с. 15]; “*Пераводзіць жабрака праз кладку. Мне і Вікія казалы, і Анютка, і Ірка*” [1, с. 17]. Заўважым, што і сталыя героі, прайшоўшы жыццёвыя выпрабаванні, цёпла, спачувальна адносяцца да людзей, што праяўляецца ў ласкавых формах звароту: “*Э-э-эх! Скінуць бы мне, Насцечка, саракоўку*” [2, с. 82]; “*Што ў мяне, Адамка, браць. А мае маляванкі злудзею не патрэбны*” [2, с. 53]; “*Глянь, глянь, Настуся, якое цялятка латанае*” [2, с. 57]. Паводле даўніх традыцый, памяць пра памерлых застаецца жывой, калі дзяцей называюць іх імёнамі. Так, галоўны герой аповесці К. Каліны *Петрык* атрымаў імя ў гонар загінуўшага сына дзеда Фацея і бабы Веры: “*Пятрусь загінуў... Быў партызан, сувязны... Вось цябе і назвалі Петрыкам... Гэта каб была памяць па нашаму, па майму*” [2, с. 163].

Рэпрэзэнтантамі канатацыі нацыянальна-культурнай спецыфікі з’яўляюцца ўласцівыя вяскоўцам формы наймення старэйшых паважаных людзей ‘дзед, баба, цётка, дзядзька+імя’: «“Драсты”, – адказаў **дзед Антош**, не адрываючы вачэй ад кошыка» [1, с. 16]; “Тым не менш, **дзед Павал** спаважна ўсеўся на калодку” [1, с. 17]; “Зімовымі вечарамі яна не раз бачыла, як маці двума пруткамі з дзюбкамі вяжа з шарсцяных нітак то панчошкі – ёй і Ліне, то рукавіцы, то шкарпэтакі **дзядзьку Міцю**, то шалік” [1, с. 10].

Яркім ацэначна-характарыстычным сродкам у дзіцячай літаратуры з’яўляюцца **мянушкі** герояў. На старонках аповесці ўжыты **генесіянімічныя мянушкі** – празванні, утвораныя ад імён і мянушак бацькі або мужа (андронімаў і патронімаў): “Ён ужо да **Яўхімавай** Нюркі ў сваты прыходзіў, а ты яго за пашавэлка маеш!” [1, с. 44]; “А вось імэльч павінен быць у **Якубіхі**, яна трымае гусей. Схаджу да **Якубавых**, папрашу, калі яшчэ спаць не ўклаліся” [1, с. 47]; “У **Максімках** стаіць пафарбаваная ў ядавіты зялёны колер хата старой **Лычыхі**” [2, с. 13]; “Мая бабуля **Гнаціха**, бо майго дзеда звалі **Ігнатам**” [2, с. 17]. У дзіцячым асяроддзі шырока выкарыстоўваюцца **мянушкі-дражнілкі**: “А ты **Лыч-сыч!**” – “А ты **Петручок – чорны, як жучок**” [1, с. 73]. Паводле матываў называння персанажаў можна вылучыць наступныя тэматычныя групы індывідуальных мянушак. Так, асновай празвання часта з’яўляюцца рысы знешнасці вяскоўца: “Бабулю **Насцю** называюць **Цыганкай**, пэўна, за тые круглыя цыганскія завушніцы, што гойдаюцца ў бабуліных вушах. А можа, за тое, што бабуля, нібы цыганка, як летам, так і зімою смуглявая” [2, с. 28]. Гаваркія антрапонімы могуць ацэньваць людскія характары: “Лычыху празвалі ў **Максімках** **Клямкай** за тое, што яна заўсёды зачыняе весніцы на зашчапку – клямку, каб на падворак ніхто з суседзяў не заходзіў і не бачыў, што ў яе там робіцца” [2, с. 4]; «Баба Хрысціна – кабеціна негаваркая, норава – строгая, любіць парадак, каб усё было дагледжана, прыбрана, вымыта, у яе нават мянушка не якая-небудзь крыўдная, а ганаровая – “**Чысцюля**”» [1, с. 35]. Асновай мянушкі могуць быць найбольш паўтаральныя ў маўленні чалавека словы. Празванне-дэлакутыў **Пацёрка** акрэслівае не толькі манеру гаварыць, але і характар добрай, спагадлівай жанчыны: «Петрыкаву бабулю ў **Максімках** завуць ласкавым прозвішчам – **Пацёрка**. Чаму? Таму што яна сама гэтак ласкава называе ўсіх жанчын: “А мая ж ты **пацёрка!**”» [2, с. 14]. Да мянушак-характарыстык маўлення персанажаў належаць празванні герояў аповесці Н. Гілевіча “Разумная дзевачка”: “**Цала** – гэта была мянушка, бо як быў малы – замест «сала» казаў «цала»” [1, с. 20]; “**Гамзук** – гэта, вядома, мянушка, якую вясковыя дзеці доўга не шукалі: хлапчук гаворыць трохі ў-нос, **гамзае**, – адсюль і **Гамзук**” [1, с. 37]; «Перадапошняя хата – старога **Антося Цалавека**. Сапраўднае прозвішча – **Грабнёў**, але за вочы яго ніхто ў вёсцы па прозвішчы не называў, усё жыццё **Антош** пражыў **Цалавекам**. Родам ён быў з-пад Невеля,

дзе беларусы “цокаюць”, і замест “чалавек” гаварыў “**цалавек**”, – так і прыляпілася назаўсёды мянушка» [1, с. 76].

Лакалізатарамі прасторы мастацкага твора з’яўляюцца **тапонімы**: гаваркія найменні вёсак, дзе жывуць маленькія героі (**Хвойнікі, Клёнікі, Мурожніца, Замчышча, Гаравец**), назвы рэк (**Зуйка, Калпеніца**), возера (**Качынае возера**). Трэба адначыць, што побач з найменнямі рэальных геаграфічных аб’ектаў на старонках твора К. Каліны ўжываецца назва прыдуманай бабуляй гары – **Сіняя гара**, – на якой нібыта начуе сонейка.

Перыферыйныя анамастычныя адзінкі, якія ствараюць апавядальны фон твораў і з’яўляюцца своеасаблівымі знакамі часу, адлюстоўваюць інтарэсы і светаўспрыманне дзяцей і дарослых. Жыццё вяскоўцаў, герояў аповесцяў, падпарадкавана даўнім трыдцыям. Жыхары вёскі добра ведаюць традыцыйныя святы і прыкметы, звязаныя з імі. Таму ў аповесцях ужыты найменні хрысціянскіх свят: “**Ілля грозіцца дождж наслаць. Хутка ўвалье. Без гэтага на Іллю не бывае**” [2, с. 80]. **Міфонімы** – найменні аб’ектаў, створаныя фантазіяй чалавека і ўжытыя ў казках, легендах, міфах, паданнях. Маленькія героі бачаць свет жывым, адухоўленым. Вандруючы па лесе, яны ўяўляюць сабе яго гаспадара, **Лесуна**: “**Краіна Лесуна! Лясун** – лясны ўладар, барадаты, вусаты, у зялёнай або белай кашулі ходзіць па лесе і правярае, ці ўсё так зроблена, як трэба. **Лесуны** добрыя... У казках...” [2, с. 157]. Найменні савецкіх свят з’яўляюцца арыенцірамі ў часе разгортвання дзеяння твора Н. Гілевіча: **Чырвоны Кастрычнік, Першамай, Дзень Савецкай Арміі. Агіёнімы і тэонімы** – імёны святых і **Бога** – з’яўляюцца сродкам адлюстравання светапогляду людзей старэйшага пакалення, якія і ў савецкія часы заставаліся шчырымі вернікамі: “Я ўжо надта шмат жыў, дзіцятка, дык таму і шмат бачу, і шмат разумею... Буду маліцца перад абразом **Прасвятой Багародзіцы** і за цябе. Каб заступалася, каб спрыяла і памагала табе” [1, с. 99]; “Ой, цяжка! Адзін **Бог** ведае, якая цябе чакае доля” [1, с. 100]; “Хоць і заступалася (напэўна ж, заступалася!) **Прасвятая Багародзіца**, але засцерагчы Ніну ад цяжкай, несправядлівай долі не змагла. Колькі яна за жыццё сярод людзей адпакутавала, колькі перажыла крыўдаў, колькі прыніжэнняў, знявагі і абразы перацярпела, колькі подлай хлусні і ашуканства зазнала, – гэта ведае толькі яна сама ды хіба тая, з Юстынінага абраза, **Багародзіца**, позірк якой з таго часу стаў яшчэ больш сумным і балючым” [1, с. 101].

Важнае месца ў мастацкім свеце твораў для дзяцей і юнацтва займаюць вобразы жывёл і птушак, таму складнікам анамастыкону аповесцей з’яўляюцца **заонімы**. Найменні жывёл у многіх выпадках з’яўляюцца матываванымі, гаваркімі, уяўляючы малюнак знешнасці і характару сяброў маленькіх персанажаў: “Каза **Рагуля** наравістая, упартая і бадлівая, на ўсіх ідзе, апусціўшы свой крывы рог” [2, с. 45]; “Карову **Латанай** звалі, бо яна і сапраўды была нібы паланая: то белая, то чорная латка, нейкая шэраватая, чыста світка ў жабрака. Я такой прэстай каровы, колькі

жыву, не бачыла” [2, с. 56]; “Вось-вось прыйдзе з поля кароўка **Рабоня** і прынясе свежае малачко” [1, с. 5]; “Агульны быў не толькі дом, але і хлеў-пуня, дзе стаялі побач яе карова **Зорка** і цялушка Кавалёвых **Мілка**” [1, с. 16]. Героі казкі “Дзе начуе сонейка”, што расказала бабуля Насця (апавесць К. Каліны), таксама носяць гаваркія імёны. Часта гэтыя **заонімы** маюць гукапераймальны характар: жабка **Квака**, вожык **Фук**, суслік **Сыс**, сінічка **Піня**. Некаторыя празванні акрэсліваюць знешняе аблічча герояў казкі. “Бялуткае казляня з чорненькімі капыткамі” [2, с. 146] носіць імя **Чорнакапытка**. Асобныя заонімы ўтвораны ад найменняў жывых істот: арол **Орр**, чарапаха **Чара**.

Формы іменавання персанажаў твораў К. Каліны і Н. Гілевіча адлюстроўваюць гісторыю і сучаснасць беларускага антрапанімікону. У апавесцях шырока ўжываюцца эмацыйна-экспрэсіўныя формы імёнаў, якія здольныя выразіць характар людскіх узаемаадносін, прычым пераважаюць формы са станоўчай ацэнкай. Варта адзначыць адпаведнасць сэнсавай нагрузкі і формы найменняў герояў словаўтваральным тыпам і мадэлям беларускага іменаслову ХХ стагоддзя. Анамастычная прастора апавесцей ўтрымлівае інфармацыю пра менталітэт беларусаў, іх культурна-гістарычныя карані, пра іх погляд на чалавека, яго ўчынкі, паводзіны, маральнае аблічча.

Літаратура

1. Гілевіч, Н. Разумная дзевачка : маленькая апавесць пра адно дзяцінства / Н. Гілевіч. – Мінск : “Про Хрысто”, 2005. – 103 с.
2. Каліна, К. Бабуля Насця, дзед Адам, Петрык і каза Рагуля : апавесць / К. Каліна. – Мінск : Маст. літ., 1985. – 175 с.

Я.Д. Мухина

Витебский государственный университет имени П.М. Машерова

e-mail: yanamukhina.78@gmail.com

Научный руководитель: М.Ф. Кунтыш,
кандидат филологических наук, доцент

УДК 392.91:821.161.3

СИМВОЛИКА ИМЁН ГЛАВНЫХ ГЕРОЕВ В ПОВЕСТИ В.В. БЫКОВА «ОБЕЛИСК»

Ключевые слова: *оним, антропоним, имена собственные, ономастическое пространство, художественный текст, литературная ономастика.*

В статье рассматриваются имена собственные учителей, употребленные в повести В.В. Быкова «Обелиск». Их имена показаны как